

райони Південна група районів: Заліщицький, Буцацький, Борщівський адміністративні райони);

- з низьким рівнем (Західна група районів: Бережанський, Підгаєцький, Монастирський адміністративні райони).

В інтегральному земельно-ресурсному потенціалі області чітко простежується загальна закономірність – зростання величини та територіальної густоти в напрямку від периферії до центральної частини області.

Проведений аналіз компонентної структури ЗРП Тернопільської області свідчить про провідну роль у ній земельних ресурсів, які характеризуються високим рівнем освоєності, значною деградацією ґрунтів, низькою продуктивністю використання. Земельні ресурси є інтегральним ресурсом, який забезпечує можливість виробництва сільськогосподарської продукції з врахуванням впливу інших природних чинників.

Склад і співвідношення складових земельно-ресурсного потенціалу, які є основою ЗРП, за їх комплексуютьовуючою здатністю відображає функціональна структура. Високе функціональне значення земельних ресурсів міжобласного і внутрішньообласного значення (47%) сприятиме розвитку сільськогосподарського виробництва області на перспективу.

Сучасний стан освоєння земельних ресурсів Тернопільської області дає підстави визначити його як такий, що має можливості для подальшого підвищення ефективності земельного потенціалу за умови його раціонального використання. Основними напрямками оптимізації сільськогосподарського природокористування є: формування оптимальної структури агроландшафтів, а також співвідношення між іншими типами ландшафтних комплексів для відновлення екологічної рівноваги; використання наукових підходів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, ефективне використання ґрунтозахисних та біологічних систем землеробства.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 1995 р. "Про методику грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів".
2. Аграрный ресурсный потенциал Украинской ССР (отв. ред. *Веденичев П.Ф.*). – К.: Наукова думка, 1988. – 312 с.
3. Земельні ресурси України. / Під ред. *Медведева М.М., Лактіонової Т.М.* – Київ: Аграрна наука, 1998. – 150 с.
4. *Иванух Р.А.* Природные ресурсы сельскохозяйственного производства Украинской ССР. – К.: Наукова думка, 1984. – 223 с.
5. *Руденко В.П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: Підручник. – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с.

Summary:

Pytulyak M.R., Pytulyak M. V. STRUCTURAL AND SYSTEM ANALYSIS OF LAND RESOURCES OF TERNOPIL REGION.

In the article is given the analysis of component functional structure of land resources of Ternopil region and other peculiarities of its territorial structure.

Надійшла 07.11.2008р.

УДК 911.9:502

Петро ЦАРИК

ПРОБЛЕМНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПРИРОДОЗАПОВІДАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНИХ ЗАКАЗНИКІВ)

У природоохоронному законодавстві є низка дискусійних підходів щодо обґрунтування і виділення територій під заповідний об'єкт [2]. Зокрема необґрунтованим і немотивованими є включення всієї території адміністративних районів Чемирівського, Кам'янець-Подільського) до складу національного природного парку „Подільські Товтри”. Подібні підходи можна спостерігати при створенні регіональних ландшафтних парків, коли

господарська зона парку складає половину території РЛП („Дністровський каньйон”). Чи скажімо при створенні загальнозоологічних заказників на орні та забудовані землі припадає 88% так званого заповідного об’єкту. Щоб застерігти у майбутньому від такого роду штучного залучення до заповідних об’єктів невідповідних їх статусу антропогенних ландшафтів необхідно внести певні обмеження. Подібні застереження і зауваження звучали на багатьох наукових конференціях (Тернопіль, 2004; Гримайлів, 2007; Рахів, 2008) [3,5], а також у наукових публікаціях О.О. Кагала, Л.П. Царика, В.П. Брусака, Ю.В. Зінька та інших [6,7].

У даній публікації поставлено завдання проаналізувати структуру угідь однієї із проблемних категорій заповідання – загальнозоологічних заказників.

Загальнозоологічні заказники є малоефективними з точки зору повноцінного збереження природи за умов існуючих підходів до їх створення. Вони є доволі поширеними категоріями заповідання на Тернопілля, оскільки ними зайнято 40,78% загальних заповідних площ (рис.1.). На перший погляд цілком закономірне явище направлене на збереження найвразливішого зоологічного компоненту природних систем. Разом з тим, їх висока частка у структурі заповідних площ викликає зацікавленість і певну занепокоєність і виявляється, що цілком не безпідставно. Аналіз структури земельних угідь заказників показав, що до їх складу віднесені орні землі, населені пункти, дороги; природні ландшафти, в межах яких охороняється тільки зоологічний компонент, при необмеженій господарській діяльності. 38,6% структури земельних угідь загальнозоологічних заказників припадає на природні угіддя (ліси, луки, чагарники, болота), а 62,4 % площ займають орні землі, забудова. Тобто, 62,4 % заповідних площ такими по суті не являються. В перерахунку на площі заповідного фонду області це складатиме 25% загальної площі заповідання. Виходить, що чверть усіх заповідних площ області припадає на істотно антропогенізовані ландшафти, які нічого спільного не мають з заповідним режимом і „притягнуті за вуха” до заповідної справи. Заповідними вважаються орні землі, землі населених пунктів, дороги, промислові розробки, кар’єри і т.і. Облікувати як заповідні землі у загальнозоологічних заказниках необхідно місця гніздування чи виведення потомства, якими, безумовно, є водно-болотні, лісові, лісово-чагарникові, наскельно-степові масиви вказаних заказників. А орні поля і населені пункти можуть складати буферні зони даних заповідних об’єктів і аж ніяк не входити до їх складу.

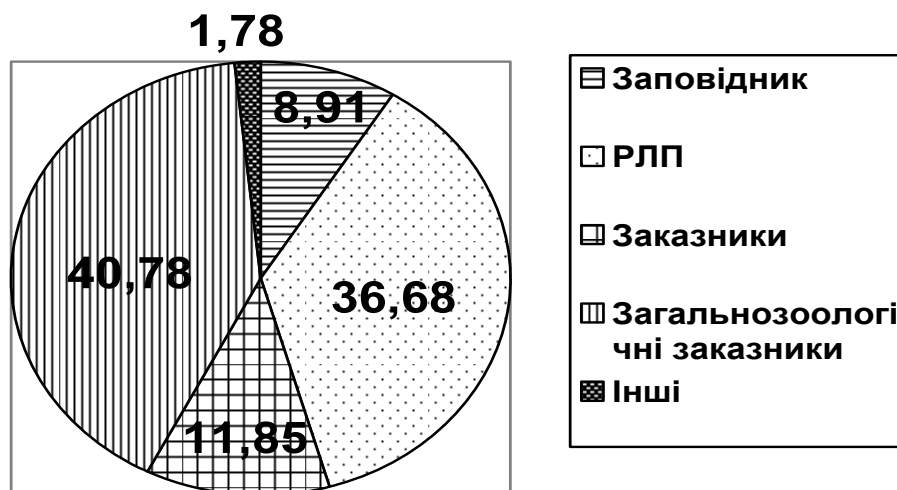

Рис. 1. Структура заповідних площ за основними категоріями.

Загальнозоологічні заказники займають чільне місце у структурі природно-заповідного фонду Тернопільської області. Вони є великоплощадними об’єктами, які істотно впливають на ступінь заповідності території, на територіальну організацію заповідних об’єктів. У

деяких природних чи адміністративних районах частка загальнозоологічних заказників сягає 80-95% заповідних площ (Бережанський, Теревовлянський, Збаразький, Зборівський, Козівський адміністративні райони та Мильнівський та Збаразький ландшафти Товтровоного природного округу, Гаєвський ландшафт Малого Полісся). Тобто вони є базовими заповідними об'єктами багатьох адміністративних і природних районів. (Рис. 2.)

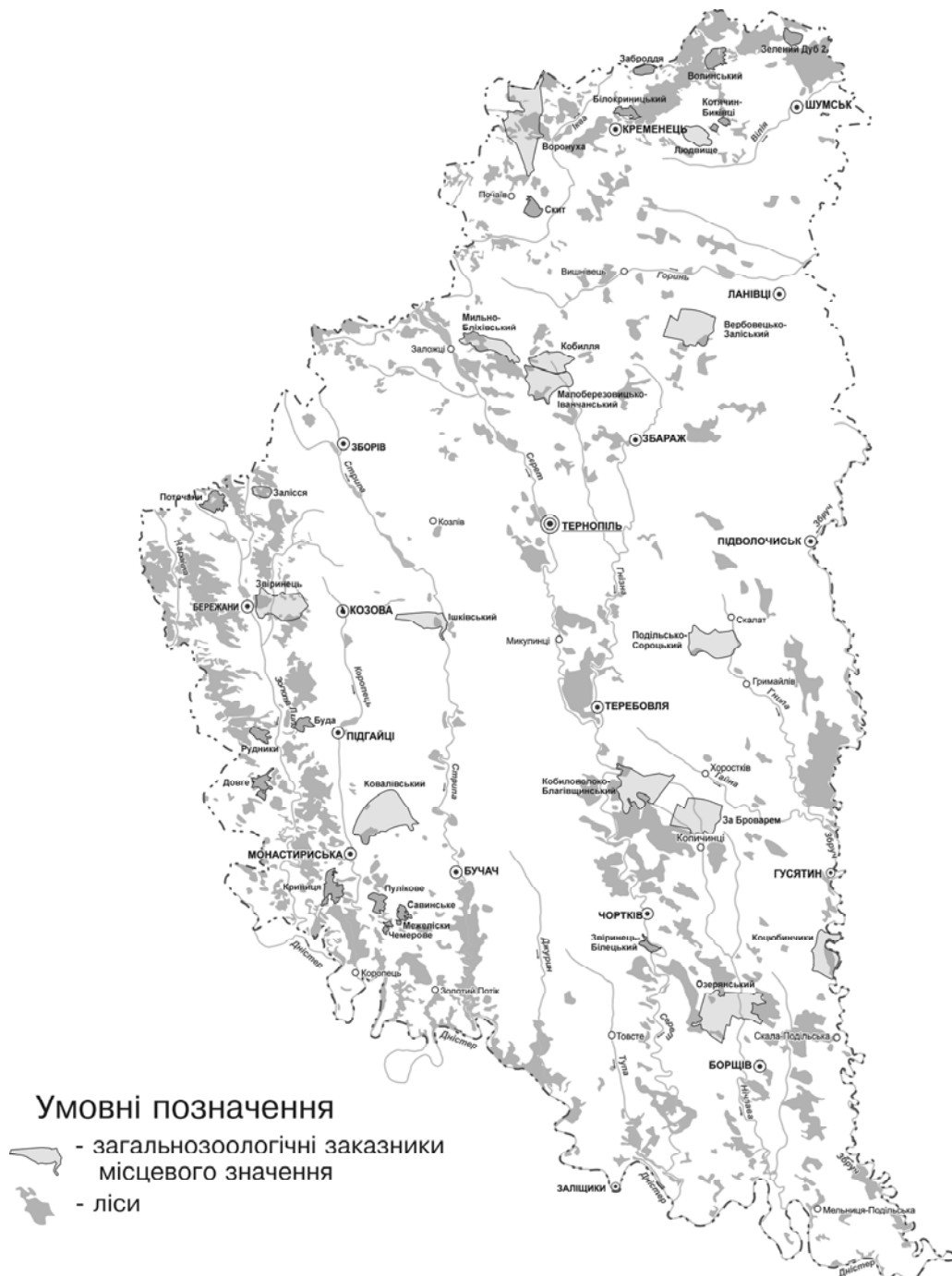

Рис. 1. Загальнозоологічні заказники Тернопільської області

В процесі аналізу тридцяти одного загальнозоологічного заказника області на предмет структури їх угідь виявлено ряд особливостей, які проаналізовані стосовно їх структурно-функціональних властивостей (Табл.1., Рис.2.).

Структура земельних угідь загальнозоологічних заказників Тернопільщини (за матеріалами [4])

№ з/п	Назва заказника	Загальна площа, га	Забудовані землі, га (%)	Рілля, га (%)	Сіножаті, пасовища, багаторічні насадження га, (%)	Ліси та інші лісовкриті площі, га (%)	Землі під водою та болота, га (%)
1	“Білокриницький”	457,0	5,6 (1,1)	2,1 (0,4)	2,2 (0,5)	447,1 (98,0)	-
2	“Буда”	398,0	1,5 (0,4)	2,1 (0,5)	2,1 (0,5)	392,3 (98,6)	-
3	“Чемерове”	159,0	-	1,8 (1,1)	-	157,2 (98,9)	-
4	“Довге”	376,0	2,2 (0,6)	3,4 (0,9)	4,2 (1,1)	366,2 (97,4)	-
5	“Ішківський”	1366,0	103,7 (7,6)	751,1 (56,2)	207,3 (15,2)	179,1 (13,1)	154,1 (7,9)
6	“Кобилівсько-Благівщинський”	3220,0	58,0 (1,8)	2558,3 (79,5)	283,3 (8,8)	281,7 (8,8)	36,0 (1,1)
7	“Кобилівський”	1603,0	112,0 (7,0)	1168,5 (72,9)	207,5 (13,0)	108,0 (6,7)	7,0 (0,4)
8	“Котячин-Биківці”	178,0	-	2,3 (1,3)	2,8 (1,6)	172,9 (97,1)	-
9	“Коцюбинчики”	3205,0	153,5 (4,8)	2263,8 (70,7)	426,8 (13,2)	340,4 (10,6)	21,3 (0,7)
10	“Ковалівський”	2959,0	2,0 (0,1)	2358,5 (79,7)	206,7 (5,0)	391,8 (13,2)	-
11	“Криниця”	1052,0	12,9 (1,3)	8,6 (0,8)	2,4 (0,2)	1028,1 (97,7)	-
12	“Людвигівський”	2080,0	20,0 (1,0)	1148,3 (55,2)	645,9 (31,0)	250,0 (12,0)	15,8 (0,8)
13	“Межеліски”	48,0	-	2,4 (4,8)	0,5 (1,0)	45,2 (94,2)	-
14	“Мільно-Бліхівський”	3488,0	159,9 (4,6)	1904,4 (54,6)	821,9 (23,5)	543,5 (15,6)	58,3 (1,7)
15	“Малоберезовицько-Іванчанський”	2253,0	62,8 (2,6)	1918,0 (75,1)	268,8 (10,4)	293,4 (11,4)	14,8 (0,5)
16	“Озерянський”	4184,0	7,9 (0,2)	3423,5 (81,9)	364,6 (7,7)	375,0 (8,9)	13,0 (0,3)
17	“Подільсько-Сороцький”	2284,0	2,8 (0,1)	1756,7 (73,7)	513,0 (21,5)	111,5 (4,7)	-
18	“Поточани”	722,0	-	-	7,3 (1,0)	715,1 (99,0)	-
19	“Пулікове”	544,0	-	1,9 (0,4)	4,9 (0,9)	537,2 (98,7)	-
20	“Рудники”	418,0	-	1,5 (0,4)	1,5 (0,3)	414,9 (99,3)	-
21	“Савинське”	353,0	-	6,0 (1,7)	14,0 (3,9)	326,9 (92,5)	-
22	“Скит”	468,0	3,7 (0,8)	4,9 (1,0)	2,5 (0,5)	456,9 (97,7)	-
23	“Вербовецько-Заліський”	2699,0	93,0 (3,5)	2057,0 (76,2)	285,0 (10,5)	236,0 (8,8)	28,0 (1,0)
24	“Волинський”	689,0	3,4 (0,5)	1,0 (0,1)	32,3 (4,7)	652,1 (94,6)	-
25	“Воронуха”	4814,0	-	3048,5 (63,4)	1185 (24,5)	530,5 (11,0)	50,0 (1,1)
26	“Заброддя”	435,0	2,3 (0,5)	14,8 (3,4)	18,1 (4,2)	399,8 (91,9)	-
27	“За Броварем”	3380,0	125,9 (3,6)	3050,1 (90,2)	180,4 (5,5)	-	23,6 (0,7)
28	“Залісся”	400,0	2,7 (0,7)	265,0 (66,2)	132,3 (32,7)	-	-
29	“Зелений дуб 2”	518,0	2,8 (0,5)	1,5 (0,3)	-	513,7 (99,2)	-
30	“Звіринець-Білецький”	309,0	9,0 (2,9)	2,6 (0,9)	1,6 (0,5)	295,8 (95,7)	-
31	“Звіринець”	2302,0	13,4 (0,6)	812,2 (35,3)	1032,4 (44,8)	442,0 (19,3)	-
	Всього	47361,0	961,0 (1,8)	28540,8 (60,0)	6857,3 (14,3)	11004,3 (23,0)	421,9 (0,9)

Так, загальнозоологічні заказники, створені у горбогірних чи рівнинних заліснених територіях цілком відповідають своєму функціональному призначенню. Такі заказники мають збалансовану структуру земельних угідь. Лісистість більшості з цих заказників коливається у межах 92-99%. У загальній кількості їх нараховується 16 і вони займають площу 7124 га, що складає 15 % площ загальнозоологічних заказників.

Другу групу складають заказники з розбалансованою структурою земельних угідь, високою часткою ріллі і забудованих площ у загальній площі заповідного об'єкту. Їх нараховується п'ятнадцять. Їх частка у структурі площ загальнозоологічних заказників становить 85%

На особливу увагу заслуговують такі заказники, як: „За Броварем”, Кобилівсько-

Благівщинський, Кобилівський, Коцюбинчики, Ковалівський, Мільно-Бліхівський, Малоберезовицько-Іванчанський, Озерянський, “Подільсько-Сороцький, Вербовецько-Заліський”, Воронуха, Залісся. У них частка антропогенних ландшафтів становить від 62,5% (Ішківський) до 94% (За Броварем).

Вважаю за доцільне встановити частку антропогенізованих ландшафтів у структурі загальнозоологічних заказників не вищою за 25%, для залучення до заказників перехідних прилеглих ландшафтів у якості периферійних зон.

Тому у процесі створення проектних моделей екомереж при обґрунтуванні їх основних структурних елементів (природних ядер та екологічних коридорів) необхідно переглянути режими природозаповідання загальнозоологічних заказників: частину їх реформувати і перевести у ландшафтні заказники для ефективного збереження всього природного комплексу. При створенні перспективних загальнозоологічних заказників необхідно залучати до їх складу якомога менше площ господарського призначення, бо необґрунтовано висока їх частка у складі заказників не сприяє реалізації основного завдання природозаповідання.

Література:

1. Андрієнко Т.Л., Онищенко В.А., Клецов М.Л., Прядко О.І., Арап Р.Я. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації (під ред. д.б.н. проф. Т.Л. Андрієнко). - К.: Фітосоціоцентр, 2001. - 60 с.
2. Закон України „Про природно-заповідний фонд”/ Екологія і закон. Екологічне законодавство України. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – Кн.. 2 – С. 14-51.
3. Охорона і менеджмент об’єктів неживої природи на заповідних територіях. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (сmt. Гримайлів, 21-23 травня 2008р.). – Гримайлів-Тернопіль: „Джура”, 2008. – 340с.
4. Реєстр заповідних об’єктів Тернопільської області. – Тернопіль, 2007. – 75с.
5. Розвиток заповідної справи в Україні і формування пан’європейської екологічної мережі. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рахів, 11-13 листопада 2008 року). // Ред. кол.: Гамор Ф.Д. (відп. ред.) та ін. – Рахів, 2008. – 510с.
6. Царик Л.П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 256с.
7. Царик П.Л. Регіональна екомережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області). – Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2005. – 172 с.

Summary:

Piter Tsaryk. PROBLEM APPROACHES IN RELATION TO NATURE RESERVE (ON THE EXAMPLE OF ZOOLOGICAL RESERVE).

A role and place of zoological is analyzed in the natural-protected fund of the Ternopil region. The question of misbalanced of structure of the landed lands of zoological reserve and approaches is considered to its optimization.

Надійшла 15.11.2008р.

УДК 504.03 + 504.75

Ірина БАРНА

ТРАДИЦІЙНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ”ХИМЕРНИЙ ЕТНОС”

Екологічні реалії сьогодення чітко вказують на необхідність узгодження взаємодії людського суспільства з природою. Зміни в довкіллі набули загрозливого характеру для подальшого існування людського соціуму, поза-як супроводжуються екологічними кризовими ситуаціями різного рівня. Зважаючи на те, що людська цивілізація є етнічно поліморфною, доцільним та актуальним видається аналіз традиційних систем, механізмів природокористування в контексті оптимізації взаємин людини з природою.

Окремі аспекти з цієї проблематики з’ясовані завдяки дослідженням українських та зарубіжних вчених [1,2,5,6]. Метою нашого дослідження є спроба узагальнити існуючі підходи до вирішення проблем доцільності збереження традиційних систем